

અવધી કાશ્મિરના કે વિદે નવહાલો આ પાઠની મુદતમાં

وَصَايَا إِمَامٍ آعِظَةٍ

ઈમમ આઝમ

ઈમામે આ'ઝમ હી વસિયતે

IMAME AZAM KI VASIYATEIN (GUJARATI)

અવધીમુસ્લિમ અકાદમીમાં, સિદ્ધાનુસ્થાન બેંગલુરુ

ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા નો'માન બિન સાબિત અવધીમુસ્લિમ

અલ મુ-તવફફા 150 રિ.

کتابخانه
SC1288

SC1288

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
 مَا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

કિતાબ પઢને ઈ દુઆ

અઝ : શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઈસ્લામી
 હઝરત અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ મુહમ્મદ ઈલ્યાસ અત્તાર
 કાદિરી ૨-ઝવી ઝિયાઈ دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَهُ

દીની કિતાબ યા ઈસ્લામી સબક પઢને સે પહલે ઝૈલ મેં દી હુઈ
 દુઆ પઢ લીજિયે بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ જો કુછ પઢેગે યાદ રહેગા. દુઆ યેહ હૈ :

اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا حِكْمَتَكَ وَأَنْشُرْ
 عَلَيْنَا رَحْمَتَكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

તર્જમા : ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! હમ પર ઈલ્મો હિકમત કે દરવાઝે ખોલ દે
 ઐર હમ પર અપની રહમત નાઝિલ ફરમા ! ઐ અ-ઝમત ઐર બુઝુર્ગી
 વાલે ! (المستطرف ج ١ ص ٤٠٤ دارالفکر بيروت)

નોટ : અવ્વલ આખિર એક બાર દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે.

તાલિબે ગમે મદીના
 બકીઅ
 વ મગ્ફિરત

13 શવ્વાલુલ મુકર્રમ 1428

अरखी तरबिख्यत के लिये नसीहतों का म-दनी गुलदस्ता

وَصَايَا إِمَامٍ أَعْظَمَ ﷺ

तरजमा बनाम

ઈમામે આ'ઝમ رضی اللہ تعالیٰ عنہ કી વસિયતે

ઈમામુલ અઈમ્મા, સિરાજુલ ઉમ્મહ

ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા નો'માન બિન સાબિત رضی اللہ تعالیٰ عنہ

અલ મુ-તવફફા 150 હિ.

पेशकश : मजलिसे अल मदी-नतुल इल्मिय्या (दा'वते इस्लामी)

शो'बअे तराजिमे कुतुब

: नाशिर :

मक-त-बतुल मदीना अहमद आबाद

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

નામ કિતાબ	:	વસાયા ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ
તરજમા	:	ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કી વસિયતે
મુસન્નિફ	:	ઈમામુલ અઈમ્મા ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા નો'માન બિન સાબિત
મુતજિમીન	:	મ-દની ઉ-લમા (શો'બએ તરાજિમે કુતુબ)
સિને તબાઅત	:	૨-મઝાનુલ મુબારક, 1431 સિ. હી.

તસ્દીક નામા

તારીખ : 9 રબી'ઉન્નૂર 1430 હિ. હવાલા નમ્બર : 156

الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين

તસ્દીક કી જાતી હૈ કે કિતાબ “વસાયા ઈમામે આ'ઝમ” કે

તરજમા “ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કી વસિયતે”

(મતબૂઆ મક-ત-બતુલ મદીના) પર મજલિસે તફ્તીશે કુતુબો રસાઈલ કી જાનિબ સે નઝર સાની કી કોશિશ કી ગઈ હૈ. મજલિસ ને ઈસે મતાલિબ વ મફાહીમ કે એ'તિબાર સે મકદૂર ભર મુલા-હઝા કર લિયા હૈ, અલબત્તા કમ્પોઝિંગ યા કિતાબત કી ગ-લતિયોં કા ઝિમ્મા મજલિસ પર નહીં.

મજલિસે તફ્તીશે કુતુબો રસાઈલ
 (દા'વતે ઈસ્લામી)

07-03-2009

પહલે ઈસે પઢિયે !

ઈમામુલ અઈમ્મા, સિરાજુલ ઉમ્મહ હઝરતે સચ્ચિદુના ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ને અપને શાગિર્દો કો ઈન્તિહાઈ મુફીદ નસીહતેં ફરમાઈ જો મુખ્તલિફ કુતુબ મેં બિખરી હુઈ થીં. اَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ ! મજલિસે અલ મદી-નતુલ ઈલ્મિય્યા કે હુકમ પર શો'બએ તરાજિમે કુતુબ કે મ-દની ઉ-લમા رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ ને અનથક કોશિશ સે ઈન નસીહતોં કો ચકજા કર કે ઈન કા ઉર્દૂ તરજમા પેશ કરને કી સઆદત હાસિલ કી હે. યેહ રિસાલા હઝરતે સચ્ચિદુના ઈમામ અબૂ યૂસુફ, હઝરતે સચ્ચિદુના યૂસુફ બિન ખાલિદ બસરી, ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ કે શહજાદે હઝરતે સચ્ચિદુના હમ્માદ, હઝરતે સચ્ચિદુના નૂહ બિન અબી મરયમ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ عَلَيْهِمُ أَجْمَعِينَ વગૈરા અકાબિર તલામિઝા કો, કી ગઈ નસીહતોં પર મુશ્તમિલ હૈ જો ઈન્સાન કી ઝાહિરી વ બાતિની દુરુસ્તી કે લિયે ઈન્તિહાઈ મુફીદ હૈં. ઈસ મેં ઈસ્લાહ કે બે શુમાર મ-દની ફૂલ હૈં. મ-સલન અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ સે ડરતે રહના, અવામ વ ખવાસ કી અમાનતેં અદા કરના, ઉન્હેં નસીહત કરના, બાદશાહે વક્ત કે સામને ભી હક બયાન કરના, ઝિયાદા હંસને સે બચના, તિલાવતે કુરઆને પાક કી પાબન્દી કરના ઓર અપને પડોસી કી પર્દા પોશી કરના વગૈરા. અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ 'વતે ઈસ્લામી કી તમામ મજલિસ બ શુમૂલ "અલ મદી-નતુલ ઈલ્મિય્યા" કો દિન ગ્યારહવીં રાત બારહવીં તરક્કી અતા ફરમાએ. (امین بجاء النبي الأميين صل الله تعالى عليهم)

इंडरिस्त

मउमून	संख्या नम्बर	मउमून	संख्या नम्बर
ईमामे अबू यूसुफ़ को नसीहतें <small>رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ</small>	4	उ-लमा से गुफ़्त-गू के आदाब	12
भादशाहों से मेलजोल में अेडतियातें	4	किसी के बड़ों को बुरा कहने से बचना	13
हुन्यवी गुफ़्त-गू से बचने की नसीहत	6	जाहिर व बातिन अेक रभना	14
अमरदों से बचने की नसीहत	6	ओइइअे कजा कबूल करने या न करने की नसीहत	14
बड़ों का अदब करने की नसीहत	6	मुनाजरे के मु-तअद्विक नसीहत	14
रास्तों और मसाजिद में पाने से परहेज	7	मुर्दा टिहली के अस्बाब	14
अरूदवाज्ज जिन्दगी के आदाब	7	यलने और गुफ़्त-गू करने के आदाब	15
पडले ईल्मे दीन हासिल करना	9	जिहुल्लाह اَلْحَقُّ كِي कसरत	15
जवानी में हुसूले ईल्म की नसीहत	9	अवरादो वजाईफ़ की तल्कीन	15
हुस्ने मुआ-शरत की नसीहत	10	रोजे रभने की नसीहत	16
मस्अवा बयान करने में अेडतियात करना	10	मुहा-स-बअे नफ़स	16
हुसूले ईल्म पर ईस्तिकामत की नसीहत	11	भरीदो इरोप्त की अेडतियातें	16
त-लबा की भैर प्वाही की नसीहत	11	आजिजी की नसीहत	17
अगडालू से न उलजना	11	मुअर्रजज लोगों की ईस्वाह का तरीका	18
बयाने हक में निडर होने की नसीहत	12	भादशाह की ईस्वाह का तरीका	18
अडले ईल्म का अदब करना	12	मौत को ब कसरत याद करने की नसीहत	19

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
 أَتَابَعُدُّ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(1)... ઈમામે અબૂ યૂસુફ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કો ગસીહતે બાદશાહોં સે મેલજોલ મેં એહતિયાતે :

«1»..... એ યા'કૂબ⁽¹⁾ ! બાદશાહ કી ઈઝ્જત વ તૌકીર કરના. ઉસ કે મન્સબ કી અ-ઝમત કા લિહાઝ રખના ઓર ઉસ કે સામને ઝૂટ બોલને સે ઈજિતનાબ કરના.

«2»..... જબ તક બાદશાહ સે તુઝે કોઈ ઈલ્મી હાજત દરપેશ ન હો બિલા ઝરૂરત ઉસ કે દરબાર મેં ન જાના ક્યૂંકે અગર તૂ ઉસ કે સાથ ઝિયાદા મેલજોલ રખેગા તો વોહ તુઝે હલકા ઓર હકીર જાનને લગેગા ઓર તેરી કદ્રો મન્જિલત ઉસ કી નઝર મેં કમ હો જાએગી. ઈસ લિયે બાદશાહ સે આગ જૈસા બરતાવ કર કે દૂર રહ કર ઉસ સે નફ્અ હાસિલ કર ઓર જિસ તરહ જલને ઓર તક્લીફ મેં મુબ્તલા હોને કે ડર સે આગ કે કરીબ કોઈ નહીં જાતા ઈસી તરહ બાદશાહ કે કરીબ જાને સે ભી કતરાતે રહના ઓર ઉસ કી ઈઝા સે ખુદ કો બચાતે રહના ક્યૂંકે વોહ અપને ઈલાવા કિસી કો કુછ નહીં સમઝતા.

«3»..... બાદશાહ કે સામને કસરતે કલામ સે ગુરેઝ કરના ક્યૂંકે વોહ અપને મુસાહિબોં ઓર દરબારિયોં કે સામને તુઝ પર અપને ઈલ્મ કી

1..... ઈમામ અબૂ યૂસુફ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કા નામ યા'કૂબ હૈ મગર અપની કુન્યત અબૂ યૂસુફ સે મશહૂર હૈ. ઈલ્મિયા

दुन्यवी गुफ्त-गू से बयने की नसीहत :

«10»..... हमेशा ँल्मी बात करना, दुन्यवी मुआ-मलात व तिज्जरत के बारे में गुफ्त-गू से ँजितनाब करना क्यूंके ँस से नुकसान येह ढोगा के लोग माल की तरफ़ तुम्हारी रग्गत देष कर तुम पर रिश्वत के लैन दैन की बढ गुमानी में मुब्तला ढो ज़ांगे.

«11»..... आम लोगों के दरमियान बैढो तो हंसी मज़ाक से अेहतिराज़ करना.

«12»..... बिला ज़रत बाज़ार में ज़ियादा आने जाने से बयना.

अम्रदों से बयने की नसीहत :

«13»..... अम्रदों (या'नी जिन लडकों को देष कर शहवत आअे उन) से गुफ्त-गू न करना क्यूंके वोह झितने का बाँधस हैं. ढोटे बच्चों के साथ गुफ्त-गू करने और उन के सरों पर हाथ झैरने में हरज नहीं.

बडों का अदब करने की नसीहत :

«14»..... गैरे आलिम बूढों के साथ रास्तों के दरमियान न यलना क्यूंके अगर तूने उन को मुकदम किया तो तेरे ँल्मी मकाम को अैब लगेगा और अगर उन से आगे यला तो तुज़ पर अैब लगेगा के तूने उन का अेहतिराम नहीं किया ढालांके हुज़ूरे पुरनूर, शाइंअे यौमुन्नुशूर

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ का इरमाने आलीशान है : “जो हमारे बडों की

तेरा माल युरा युरा कर उन पर ખર્च करेगी.

﴿28﴾..... अक घर में दो बीवियों को जम्भ करने से गुरेज करना.

﴿29﴾..... निकाह से पहले इस बात की मुकम्मल तौर पर तसल्ली कर लेना के तुम अपनी बीवी की तमाम हाजत व जरूरियात पूरी कर सकते हो.

पहले इल्मे दीन हासिल करना :

﴿30﴾..... इस बात का ખयाल रખना के पहले इल्मे दीन हासिल करना फिर कस्बे हलाल से माल जम्भ करना इस के बा'द निकाह करना और अगर तू दौराने तालिबे इल्मी माल की तलब में मशगूल हो गया तो इल्मे दीन हासिल न कर सकेगा और माल तुझे लौंडियां और ખुद्दाम ખरीदने पर आमादा करेगा और यूं तू दुन्या में मशगूल हो जायेगा. जमाने तालिबे इल्मी में इस बात का ल्मी लिहाज रખना के दिल में हरगिज औरतों की रब्बत पैदा न हो के यूं तेरा वक्त जायेज होगा और तेरे अहलो इयाल कसीर हो जायेंगे और तू उन की जरूरियात पूरी करने में मशगूल हो कर इल्मे दीन और माल दोनों से रह जायेगा.

जवानी में हुसूले इल्म की नसीहत :

﴿31﴾..... जैसे वक्त में त-लबे इल्म में मशगूल हो जबके तेरे जवानी के इब्तिदाई अय्याम हों और तेरा दिल दुन्यवी मुआ-मलात से झरिग हो. इस के बा'द कस्बे हलाल करना ताके तेरे पास कुछ

માલ જમ્મ હો જાએ (ઔર નિકાહ સે પહલે ત-લબે ઈલ્મ કી ઝરૂરત ઈસ લિયે હૈ) ક્યૂંકે અહલો ઈયાલ કી કસરત દિલ કી તશવીશ કા બાઈસ બનતી હૈ ઔર જબ તેરે પાસ બ કદરે ઝરૂરત માલ જમ્મ હો જાએ તો નિકાહ કર લેના ઔર અપની બીવી કે સાથ ઉસી તરહ ઝિન્દગી બસર કરના જિસ તરહ મૈં ને તુઝે બતાયા હૈ.

﴿32﴾..... ખૌફે ઈલાહી **عَزَّوَجَلَّ** ઔર તકવા, અમાનતોં કી અદાએગી ઔર અવામ વ ખવાસ કી ખૈર ખવાહી કો અપને ઊપર લાઝિમ કર લેના.

હુસ્ને મુઆ-શરત કી નસીહત :

﴿33﴾..... લોગોં કો અપને સે કમતર ઔર હકીર ન જાનના બલ્કે ઉન કી ઈઝ્જતે નફ્સ કા લિહાઝ રખના ઔર ઉન સે ઝિયાદા મેલજોલ ભી ન રખના ઔર જો લોગ ખુદ તુઝ સે મેલજોલ રખના ચાહેં ઉન કો દીની મસાઈલ સે આગાહ કરના તાકે ઉન મેં સે ઈલ્મ કા ઝૈક રખને વાલા ત-લબે ઈલ્મ મેં મશ્ગૂલ હો જાએ ઔર જો ઈલ્મ સે દિલ ચસ્પી નહીં રખતા વોહ નારાઝ હુએ બિગૈર તુઝ સે દૂર હો જાએ.

મસ્અલા બયાન કરને મેં એહતિયાત કરના :

﴿34﴾..... અવામુન્નાસ કો દીની બાતેં ઈલ્મે કલામ કે અન્દાઝ મેં ન બયાન કરના ક્યૂંકે લોગ તુમ્હારી તકલીદ કરેંગે ઔર ઈલ્મે કલામ મેં મશ્ગૂલ હો જાએંગે.

﴿35﴾..... જબ કોઈ તુઝ સે મસ્અલા દરયાફત કરને આએ તો ઉસે

बयाने उक में निउर छोने की नसीहत :

﴿39﴾..... उक बयान करने में किसी के रो'ब में न आना अगर्ये बादशाह ही क्यूं न हो.

﴿40﴾..... अपने आप को दीगर लोगों से जियादा ईबादत में मशगूल रखना क्यूंके जब आम लोग तुजे अपनी ईबादत से जियादा नेकियों पर मु-तवज्जेह होता न पाअेंगे तो वोह तेरे बारे में बुरा गुमान करेंगे और समजेंगे के ईबादत में तेरी हिल यस्पी कम है. नीज वोह येह गुमान करेंगे के तेरे ईल्म ने तुजे ईतना ही नईअ दिया जितना नईअ उन्हें उन की जहालत ने दिया.

अहले ईल्म का अदब करना :

﴿41﴾..... जब तू अहले ईल्म के शहर में दाखिल हो तो अपने ईल्म को (जाह व मन्सब, क लिये) मत ईप्तिचार करना बल्के वहां अेक आम शहरी की तरह रहना ताके वोह जान लें के तेरा मकसद उन की अ-उमत व बुजुर्गी को लोगों की नजर में कम करना नहीं वरना वोह सब के सब तेरे मुकाबले में आ जाअेंगे और तेरे मजहब पर ता'न करेंगे और आम लोग भी तेरे खिलाई उठ भडे होंगे और तुजे (तेज) नजरों से देखेंगे और तू उन के नजदीक प्वाह म प्वाह जलील हो जाअेगा.

उ-लमा से गुईत-गू के आदाब :

﴿42﴾..... (अहले ईल्म की मौजूदगी में) इतवा न देना अगर्ये

વોહ તુઝ સે મસાઈલ મેં ફતવા તલબ કરેં ઓર ન હી ઉન સે બહસ વ મુબા-હસા કરના.

﴿43﴾..... ઉન અહલે ઈલ્મ કે સામને બિગૈર કિસી વાઝેહ દલીલ કે કોઈ બાત બયાન ન કરના.

કિસી કે બડોં કો બુરા કહને સે બયના :

﴿44﴾..... અહલે ઈલ્મ કે અસાતિજા કો બુરા ભલા ન કહના વરના વોહ તુઝે લા'ન તા'ન કરેંગે. જૈસાકે અલ્લાહ ﷻ કુરઆને પાક મેં ઈશાદિ ફરમાતા હૈ : “ (۱۰۸: الانعام: ۱۷۶) ” وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઓર ઉન્હેં ગાલી ન દો જિન કો વોહ અલ્લાહ કે સિવા પૂજતે હેં કે વોહ અલ્લાહ કી શાન મેં બે અ-દબી કરેંગે ઝિયાદતી ઓર જહાલત સે.”⁽¹⁾

﴿45﴾..... લોગોં સે મોહતાત રહના (યા'ની કિસી સે ધોકા ન ખાના).

1 : ખલીફએ આ'લા હઝરત, સદરુલ અફાઝિલ, સચ્ચિદ મુહમ્મદ નઈમુદીન મુરાદઆબાદી رحمه الله الهادي તફસીરે ખઝાઈનુલ ઈરફાન મેં ઈસ આયતે મુબા-રકા કી તફસીર મેં ફરમાતે હેં : “કતાદા કા કૌલ હૈ કે મુસલ્માન કુફરાર કે બુતોં કી બુરાઈ ક્રિયા કરતે થે તાકે કુફરાર કો નસીહત હો ઓર વોહ બુત પરસ્તી કે ઐબ સે બા ખબર હોં મગર ઉન ના ખુદા શનાસ જાહિલોં ને બજાએ પન્દ પઝીર હોને કે શાને ઈલાહી (ﷻ) મેં બે અ-દબી કે સાથ ઝબાન ખોલની શુરૂઅ કી ઈસ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ. અગર્યે બુતોં કો બુરા કહના ઓર ઉન કી હકીકત કા ઈઝહાર તાઅત વ સવાબ હૈ લેકિન અલ્લાહ (ﷻ) ઓર ઉસ કે રસૂલ (ﷺ) કી શાન મેં કુફરાર કી બદ ગોઈયોં કો રોકને કે લિયે ઈસ કો મન્અ ફરમાયા. ઈબને અમ્બારી કા કૌલ હૈ યેહ હુકમ અવ્વલ ઝમાને મેં થા જબ અલ્લાહ તઆલા ને ઈસ્લામ કો કુવ્વત અતા ફરમાઈ મન્સૂખ હો ગયા.”

आहिर व बातिन अेक रभना :

«46»..... तू जिस तरल लोगों के सामने रहे उन की गैर मौजूदगी में भी इसी तरल रला करना क्यूंके तेरा इल्मी मुआ-मला उस वक्त तक सहील नहीं हो सकता जब तक तू अपने आहिर व बातिन को अेक न कर ले.

ओह्दअे कआ कबूल करने या न करने की नसीहत :

«47»..... जब आदशाह तुम्हें किसी अैसे काम की जिम्मादारी सोंपे जे तुम कर सकते हो तो उसे उस वक्त तक कबूल न करना जब तक इस बात का यकीन न हो जाअे के अगर तुम उस काम की जिम्मादारी कबूल नहीं करोगे तो कोई ना अहल कबूल कर लेगा जिस से लोगों को नुकसान पड़ोयेगा और इस के साथ साथ इस बात का भी यकीन हो के तुम्हें वोह ओहदा तुम्हारी इल्मी काबिलियत की वजह से दिया जा रहा है.

मुनाजरे के मु-तअद्लिक नसीहत :

«48»..... मजलिसे मुनाजरा में ખौફ और घबराहट के साथ गुफ्त-गू करने से बचना के येह हिल में ખलल पैदा करता है और जभान बोलने से रुक जाती है.

मुर्दा हिली के अरबाब :

«49»..... जियादा हंसने से बचना के इस से हिल मुर्दा हो जाता है.

બિલ ખુસૂસ સબ્ર કી તૌફીક પર ઉસ કા શુક અદા કિયા કરો.

રોઝે રખને કી નસીહત :

﴿57﴾..... હર મહીને મેં ચન્દ દિન મખસૂસ કર કે ઉન મેં રોઝે રખા કરો તાકે દૂસરે લોગ ભી ઈસ મેં તુમ્હારી પૈરવી કરેં ઔર અપને લિયે ઈતની ઈબાદત પર રાઝી ન હોના જિતની પર આમ લોગ રાઝી હો જાતે હેં.

મુહા-સ-બએ નફસ :

﴿58﴾..... અપને નફસ કી નિગરાની કરો ઔર દૂસરોં કી ભી નિગરાની કરો તાકે વોહ તુમ્હારી દુન્યા વ આખિરત ઔર તુમ્હારે ઈલ્મ સે નફ્અ હાસિલ કરેં.

ખરીદો ફરોખ્ત કી એહતિયાતેં :

﴿59﴾..... બઝાતે ખુદ ખરીદો ફરોખ્ત ન કરો બલ્કે કિસી ખૈર ખ્વાહ કો મુકરર કર લો જો તુમ્હારે સારે કામ અન્જામ દે ઔર તુમ અપને મુઆ-મલાત મેં ઉસ પર એ'તિમાદ કરો.

﴿60﴾..... અપની દુન્યવી ઝિન્દગી ઔર મૌજૂદા આ'માલ સે મુત્મઈન ન હોના ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા તુમ સે ઈન તમામ આ'માલ કે મુ-તઅલ્લિક પૂછગઇ ફરમાએગા.

﴿61﴾..... અમરદ ખુદામ (જિન્હેં દેખ કર શહવત આએ) મત ખરીદના.

﴿62﴾..... લોગોં પર ઝાહિર ન કરો કે મેં બાદશાહ કા કરીબી હું.

اگرچہ توہے اس کا کورب ااسلل اے کچھکے اےسا کرنے سے ولل تومبارے پاس اپنل االال لالائے تاکے तुम बादशाह के दरबार में उन की सलारशल करो कलर अगर तुम उन की अललत बादशाह के पास ले गअे तो बादशाह तुभारल बे ँलूलतल करेगा और अगर न ले गअे तो तुभारा दा'वअे कुर्ब तुभे ललगू कल नलगलह में अैबदार बना देगा.

आशलल की नसललत :

«63»..... अपना शुमार आम ललगू में करना लेकलन अपने ँल्मल मकलम व मर्तबा का ललललल रभना.

«64»..... बुरे कामों में हरगलल ललगू के पीछे न चलना बल्ले अख्ये कामों में उन की पैरवल करना.

«65»..... जब तू कलसल की बुराँ पर आगलल अे तो उस की बुराँ का ललक दूसरू के सामने न करना बल्ले उस के अन्दर भैर का पहलू तलाश करना और उस का ललक उसल भैर के साथ करना. मगर दीनल मुआ-मलात में ललगू के सामने उस की बुराँ बयान करना ताके ललग उस की पैरवल न करे और उस से बये कचूके सरकारे वाला तबार, लम बे कसू के मददगार, शकीअे रूजे शुमार, बल ँलने परवर्द गार दू आलम के मललकू मुप्तार صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ने ँशलद कुरमाया :

“शललर की बुराँयू का ललक करो ताके ललग उस से बये.”

(المعجم الكبير، الحديث ١٠١٠، ج ١٩، ص ٤١٨، دار احياء التراث العربى بيروت)

મુઅઝ્ઝલ લોગોં કી ઈસ્લાહ કા તરીકા :

﴿66﴾..... જબ તુમ કિસી ઈઝ્ઝત વ વજાહત વાલે શખ્સ મેં દીની ખરાબી દેખો તો ઉસ કે જાહ વ મર્તબે કા લિહાઝ કિયે બિગૈર ઉસ કી ઈસ્લાહ કરો, અલ્લાહ **عَزَّ وَجَلَّ** ઝરૂર તુમ્હારા ઔર અપને દીન કા મદદગાર હોગા ઔર જબ તુમ ને એક બાર ભી એસા કર દિયા તો લોગ તુઝ સે ડરેંગે ઔર ફિર કોઈ ભી તુમ્હારે સામને ઔર તુમ્હારે શહર મેં બિદઅત ઝાહિર કરને કી જુરઅત ન કરેગા ઔર એસે શખ્સ પર અવામ કો મુસલ્લત કર દો તાકે લોગ દીની જિદ્દો જહદ મેં તુમ્હારી ઈત્તિબાઅ કરેં.

બાદશાહ કી ઈસ્લાહ કા તરીકા :

﴿67﴾..... જબ તુમ બાદશાહ કે અન્દર કોઈ ખિલાફે શર-અ બાત દેખો તો ઉસ કી ઈતાઅત કરતે હુએ ઉસ કે સામને ઉસ બુરાઈ કા ઝિક્ક કર દો ક્યૂંકે ઉસ કી તાકત વ કુવ્વત તુમ સે ઝિયાદા હૈ, ઉસ સે યૂં કહો કે જિન બાતોં મેં આપ કો મુઝ પર ઈક્તિદાર વ ઈખ્તિયાર હાસિલ હૈ મેં ઉન મેં આપ કા ફરમાં બરદાર હૂં લેકિન આપ કે કિરદાર મેં કુછ એસી ચીઝેં દેખ રહા હૂં જો શરીઅત કે મુવાફિક નહીં. ઔર યેહ યાદ રહે કે એક મર્તબા નસીહત કર દેના હી કાફી હૈ, બાર બાર બાદશાહ કો નસીહત કરોગે તો ઉસ કે દરબારી તુમ્હારા અસર વ રુસૂખ ખત્મ કર દેંગે જિસ કી વજહ સે દીન કો ભી નુકસાન પહોંચેગા. એક યા દો મર્તબા નસીહત કર દો તાકે લોગ તુમ્હારી દીની જિદ્દો જહદ ઔર નેકી કી દા'વત કે

જઝબે કો જાન લેં. ઈસ કે બા'દ અગર બાદશાહ દોબારા કિસી બુરાઈ

बुरी सोडभत से बयना :

﴿72﴾..... ज्वाडिशते नफ्सानिया की पैरवी करने वालों के पास न बैठना, हां ! दीन और सिराते मुस्तकीम की दा'वत देने की खातिर उन के साथ बैठने में हरज नहीँ.

﴿73﴾..... गालम गलोज और किसी पर ला'नत भेजने से ँजितनाब करना.

मस्जिद जाने में जल्दी करना :

﴿74﴾..... जब मुअज्जिन अजान दे तो उस के बा'द जल्दी मस्जिद में हाजिरी की कोशिश करना, ताके आम लोग तुज पर सभ्कत न ले जां.

﴿75﴾..... बादशाह के पडोस में घर न बनाना.

﴿76﴾..... अगर तू अपने पडोसी में कोई ँब देभे तो उस की पर्दा पोशी कर के येह तेरे पास अमानत है और लोगों के राज आहिर करने से बय.

मश्वरा देने के आदाब :

﴿77﴾..... जब कोई शप्स तुम से मश्वरा तलब करे तो उसे उस बात का मश्वरा दो जिस के मु-तअद्लिक तुम्हें ँल्म हो के येह तुम्हें अद्लाह के करीब कर देगी. और मेरी ँस नसीहत को कबूल कर लो, **إِنَّ دُنْيَاكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ وَمَنْ فِيهَا كَالْعَنَابِ** के करीब कर देगी. और मेरी ँस नसीहत को कबूल कर लो, **إِنَّ دُنْيَاكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ وَمَنْ فِيهَا كَالْعَنَابِ** के करीब कर देगी. और मेरी ँस नसीहत को कबूल कर लो, **إِنَّ دُنْيَاكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ وَمَنْ فِيهَا كَالْعَنَابِ** के करीब कर देगी.

﴿78﴾..... और बुज्ज से बय के ँस से ँन्सान ना पसन्दीदा व रुस्वा हो जाता है.

ॐ मम मुरुव्वत रहने की नसीहत :

«79»..... लालची, जूटा और मुआ-मलात को गुडमुड करने वाला न बनना बल्के तमाम उमूर में अपनी मुरुव्वत को मलफूज रखना.

«80»..... अपने तमाम अहवाल में सफ़ेद लिबास ही पहनना.

ॐ जहारें गिना व ॐ फ़ाअे इकर की तल्कीन :

«81»..... दिल के गनी बन जाओ, अपने आप को दुन्या में कम रज्जत रखने वाला और मालो दौलत की लालच न करने वाला जाहिर करो और फ़ुद को हमेशा गनी जाहिर करो और मोहताज व तंगदस्ती के ॐ वुजूद ॐस का ॐजहार न करो.

«82»..... ॐ हिम्मत व हौसला मन्द बन के रहना के पस्त हिम्मत की कद्रो मन्जिलत कम हो जाती है.

«83»..... रास्ते में चलते हुअे ॐधर उधर देखने के बजाअे हमेशा निगाहें नीची रखना.

हम्माम में जाने की अेहतियातें :

«84»..... जब हम्माम में जाना हो तो वहां न आम लोगों के साथ बैठना और न ही हम्माम की उजरत में आम लोगों की बराबरी करना बल्के उन से बढ कर उजरत देना ताके लोगों में तुम्हारी मुरुव्वत जाहिर हो और वोह तुम्हारी ॐज्जत करें.

कामकाज के लिये नोकर रखने की तरगीब :

﴿85﴾..... अपना माल जूलाहा (या'नी कपडा बुनने वाले) और मुफ्तलिफ़ काम करने वालों के हवाले फुद न करना बल्के ईस काम के लिये कोई ऐसा बा ऐ'तिमाद शप्स रखना जो येह काम करे.

टेक्स न लेने की नसीहत :

﴿86﴾..... अनाज और दिरहमो दीनार पर लोगों से टेक्स न लेना.

﴿87﴾..... दरालिम का वज़्न फुद न करना बल्के ईस के लिये किसी बा ऐ'तिमाद शप्स का ईन्तिजाब करना.

﴿88﴾..... अहले ईल्म के नज़दीक जलील व हकीर दुन्या को तुम भी हकीर जानना क्यूंके जो अद्लाह ٱللّٰهُ के पास है वोह ईस से बहोत बेहतर है.

﴿89﴾..... तमाम मुआ-मलात किसी बा ऐ'तिमाद शप्स के सिपुर्द कर देना ताके तुम मुकम्मल तौर पर ईल्मे दीन की तरफ़ मु-तवज्जहेह हो सको, ईस से तुम्हारे ज़ाहो जलाल की डिफ़ाज़त रहेगी.

ईल्मी गुफ़्त-गू करने के लिये अइराद का ईन्तिजाब :

﴿90﴾..... बे वुकूफ़ों से बात न करना, मुनाज़रे के तरीके और दलील के सलीके से ना वाकिफ़ अहले ईल्म से भी कलाम न करना और ईज़्ज़त व शोहरत के लिये मसाईले शर-ईय्या में बहस करने वालों से भी गुफ़्त-गू न करना क्यूंके उन का मकसद येह होग़ा के वोह तुम्हें ज़लीलो रुस्वा करें और वोह तुम्हारी कोई परवाह न करेंगे अगर्ने जानते हों के तुम हक पर हो.

बुजुर्गों की भारगाह के आदाब :

《91》..... बुजुर्गों के पास जाओ तो उस वक्त तक भरतरी न याहना जब तक के वोह भुद तुम्हें भरतरी न दें ताके तुम्हें उन से कोई परेशानी न पड़ोये.

《92》..... जब तुम कुछ लोगों के साथ हो तो जब तक वोह तुम्हें भतौरे ता'जीम आगे न करें उस वक्त तक उन की ईमामत न कराना.

《93》..... हम्माम जाना हो तो दो पहर या सुब्ह के वक्त में जाना और सैरो तफ़रीह के मकामात की तरफ़ न जाना.

《94》..... बादशाहों के जुल्म की जगहों पर उन के पास उस वक्त तक जाने से गुरेज करना जब तक तुम्हें यकीन न हो जाअे के तुम्हारी हक बात मान कर वोह लोगों पर जुल्मो सितम से भाज आ जाअेंगे ईस लिये के अगर तुम्हारी मौजूदगी में बादशाहों ने किसी ना जाईज व हराम काम का ईरतिकाब किया और तुम ताकत न होने की वजह से उन्हें उस ना जाईज ई'ल से न रोक सके तो लोग तुम्हारी भामोशी की वजह से उस ई'ले नाहक को हक समज लेंगे.

《95》..... ईल्मी महफ़िल में गुस्सा करने से बचना.

《96》..... लोगों के सामने किस्से कलानियां बयान न करना क्यूंके

किस्सा गो ज़रूर जूट भोलता है.

ઈલ્મી મહફિલ કે આદાબ વ એહતિયાતે :

﴿97﴾..... જબ તુમ કિસી સાહિબે ઈલ્મ કી મહફિલ મેં શિર્કત કા ઈરાદા કરો તો દેખ લો અગર વોહ ફિક્હ કી મહફિલ હો તો ઉસ મેં શિર્કત કર લો ઔર જો ઈલ્મ હાસિલ કરો વોહ લોગોં કે સામને બયાન કર દો ઔર અગર વોહ આમ વાઈઝ હો તો ઉસ કી મહફિલ મેં શિર્કત ન કરો તાકે તુમ્હારી વજહ સે લોગ ધોકે મેં ન પરેં ઔર ઉસ શખ્સ કે મુ-તઅલ્લિક યેહ ન સમજેં કે યેહ ઈલ્મ કે આ'લા દ-રજે પર ફાઈઝ હૈ હાલાંકે હકીકત મેં એસા નહીં હોગા ઔર અગર વોહ ફતવા દેને કી સલાહિયત રખતા હો તો લોગોં કો ઉસ કે મુ-તઅલ્લિક બતાઓ ઔર અગર ઈસ કી સલાહિયત ન રખતા હો તો ઉસ કી મહફિલ મેં ન બૈઠના કે વોહ તુમ્હારે સામને દર્સ દે બલ્કે વહાં અપને કિસી કાબિલે એ'તિમાદ દોસ્ત કો ભેજ દેના જો ઉસ કે કલામ કી કૈફિયત ઔર ઈલ્મી મકામ કે મુ-તઅલ્લિક તુમ્હેં ખબર દે સકે.

﴿98﴾..... એસોં કી મહફિલે વા'ઝ વ ઝિક મેં ન જાના જો તુમ્હારે જાહ વ મર્તબા ઔર તઝકિયા કે ઝરીએ અપની શોહરત યાહતે હોં બલ્કે અપને મહલ્લે કે કિસી બા એ'તિમાદ આમ આદમી કો અપને કિસી શાગિર્દ કે સાથ ભેજ દેના.

﴿99﴾..... ખુબએ નિકાહ, નમાઝે જનાઝા વ ઈદેન પઢાને કી ઝિમ્માદારી અપને અલાકે કે કિસી ખતીબ કે સિપુર્દ કર દેના, મુઝે અપની નેક દુઆઓ મેં યાદ રખના ઔર મેરી યેહ નસીહતેં કબૂલ કર લેના, બિલા શુબા યેહ

الأشباه والنظائر، الأشباه والنظائر، ۞مخاری اور تمام مسلمانوں کی ۞سلاط کے لیے ۞ے۔

وصية الامام اعظم لأبي يوسف رحمهما الله تعالى، ص ۳۶۷ تا ۳۷۲، دار الكتب العلمية بيروت- مناقب الامام الاعظم للموفق، الجزء الثاني، وصية الامام اعظم لأبي يوسف رحمهما الله تعالى، ص ۱۱۳ تا ۱۱۹، مكتبة اسلاميه كوئٹہ

(2).... ۞مڑتے یسوف بِنِ ابِللہ کے رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ کی بَسْمِی۞توں

۞مڑتے سبھی۞نا یسوف بِنِ ابِللہ سماتی بَسْمِی۞توں
 ۞مڑتے سبھی۞نے نے تکیلے ۞لم کے با'د جب ۞مڑتے سبھی۞نا
 ۞مَامِے آ۞م سے اپنے شہر بَسْمِی۞توں کی ۞مڑتوں
 تلب کی تو آپ نے فرمایا : “کبھ ۞مڑتوں تاکہ
 میں تمہیں ۞مڑتوں ۞مڑتوں کے م۞ت۞تلبک وصییتوں کبھ کے لوگوں کے
 ساآ م۞م۞م۞م کرنے، ا۞لے ۞لم کے م۞م۞م پ۞م۞م، ن۞س
 کی ۞سلاط اور لوگوں کی ن۞م۞م۞م کرنے، ا۞م و ب۞م کو
 ۞مڑتوں اور آم لوگوں کے ۞م۞م سے آگاہی ۞م۞م کرنے کے
 لیے جن کی ۞مڑتوں پ۞م۞م ۞ے ی۞م تک کے جب تم ۞لم ۞م۞م کرنے
 کے ۞مڑتوں تو وہ وصییتوں تمہارے ساآ ۞سے آلے کی ت۞م ۞و جس
 کی ۞لم کو ۞مڑتوں ۞و ۞مڑتوں کو م۞م۞م کرنے اور
 ۞سے ۞م۞م ۞و سے ب۞م۞م۔”

(1)..... یا۞مڑتوں ! اگر تم لوگوں کے ساآ ۞مڑتوں سے پش ن آ۞م
 تو وہ تمہارے ۞مڑتوں بن ۞مڑتوں اگرچہ تمہارے مآم ۞م ۞م ن ۞م۔

(2)..... જબ તુમ લોગોં કે સાથ અચ્છા બરતાવ કરોગે તો વોહ તુમ્હારે માં બાપ કી તરહ હો જાએંગે અગર્યે તુમ્હારે ઔર ઉન કે દરમિયાન કોઈ રિશ્તા નાતા ન હો.

(હઝરતે સચ્ચિદુના યૂસુફ બિન ખાલિદ બસરી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْعَظِيمِ ફરમાતે હેં :) “ફિર હઝરતે સચ્ચિદુના ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ને મુઝ સે ફરમાયા : “કુછ દિન સબ્ર કરો યહાં તક કે મેં તુમ્હારે લિયે અપની મસરૂફિયાત સે વક્ત નિકાલૂં ઔર અપની તવજ્જોહ કો તુમ્હારી તરફ મબ્જૂલ કર લૂં ઔર તુમ્હેં એસે ઉમ્દા કામોં કી પહચાન કરા દૂં જિસ કી વજહ સે તુમ દિલી તૌર પર મેરે શુક ગુઝાર રહો ઔર નેકી કરને કી તૌફીક અલ્લાહ وَجَّوْهِي કી તરફ સે હૈ.” જબ વા'દે કી મુદત પૂરી હો ગઈ તો હઝરતે સચ્ચિદુના ઈમામે આ'ઝમ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ને અપની મસરૂફિયાત સે વક્ત નિકાલા ઔર ઈશાદ ફરમાયા :

(3)..... આજ મેં તુમ્હારે સામને ઉન હકાઈક સે પદા ઉઠાઉંગા જિન્હેં બયાન કરને કા મેં ને કસ્દ કિયા થા ગોયા મેં દેખ રહા હૂં જબ તુમ બસરા મેં દાખિલ હો કર હમારે મુખાલિફીન કા રુખ કરોગે, ઉન પર અપની બરતરી જતાઓગે, અપને ઈલ્મ કે સબબ ઉન કે સામને ગુરૂર વ તકબ્બુર કરોગે, ઉન સે મિલના જુલના, ઉઠના બૈઠના તર્ક કર દોગે. તુમ ઉન કી મુખા-લફ્ત કરોગે ઔર વોહ તુમ્હારી મુખા-લફ્ત કરેંગે, તુમ ઉન્હેં છોડ દોગે ઔર વોહ તુમ્હેં છોડ દેંગે, તુમ ઉન્હેં બુરા ભલા કહોગે ઔર વોહ તુમ્હેં કહેંગે, તુમ ઉન્હેં ગુમરાહ કહોગે ઔર વોહ તુમ્હેં કહેંગે ઔર ઈસ સે મેરી ઔર તુમ્હારી રુસ્વાઈ હોગી. પસ

تुम उन से दूरी ँप्तियार करने और भागने पर मजबूर हो जाओगे। मगर येह दुरुस्त राय नहीं क्यूंके वोह अकल मन्द नहीं जो उन लोगों से तअल्लुकात काँम न कर सके जिन के साथ अख्छे तअल्लुकात रभना जरूरी हो यहां तक के अल्लाह ۞و۞۞ उस के लिये कोई राह निकाल दे.

﴿4﴾..... जब तुम बसरा में दाखिल होगे तो लोग तुम्हारे ँस्तिकबाव और तुम्हारी जियारत को आअेंगे, तुम्हारा हक पडयानेंगे तो तुम हर शप्स को उस के मर्तबे के लिहाज से ँजूत देना, शु-रफ़ा की ँजूत और अहले ँल्म की ता'जीमो तौकीर करना, बडों का अदब व अेहतिराम और छोटों से प्यार व महब्बत करना, आम लोगों से तअल्लुक काँम करना, फ़ासिक व फ़ाजिर को जलीलो रुस्वा न करना, अख्छे लोगों की सोहबत ँप्तियार करना, सुल्तान की ँडानत करने से बचना, किसी को ली हकीर न समजना, अपने अप्लाक व आदात में कोताही न करना, किसी पर अपना राज ज़ाहिर न करना, बिगैर आजमाअे किसी की सोहबत पर लरोसा न करना, किसी जलील व घटिया शप्स की ता'रीफ़ न करना और किसी अैसी चीज़ से महब्बत न करना जो तुम्हारे ज़ाहिरि हाल के बिलाफ़ हो.

ज़ाहिलों से अे'राज की नसीहत :

﴿5﴾..... बे वुकूफ़ और ज़ाहिल लोगों से बे तकल्लुफ़ी से मत पेश आना, उन की कोई दा'वत या हदिय्या कबूल न करना और हर काम ँस्तिकामत व हमेशगी से करना.

(9)..... તુમ્હારા મુસલ્માન ભાઈ બીમાર હો જાએ તો ઉસ કી ઈયાદત કે લિયે જાના ઔર ખાદિમીન કે ઝરીએ ઉસ કી ખબર ગીરી ભી કરતે રહના ઔર જો તુમ્હારી મહફિલ મેં હાઝિર ન હો સકે ઉસ કે હાલાત કા પતા લગાતે રહના, અગર કોઈ તુમ્હારે પાસ આના છોડ દે તો તુમ ફિર ભી ઉસ કે પાસ જાના ન છોડના બલકે ઉસ સે મુલાકાત કરતે રહના, જો તુમ્હારે સાથ બે રુખી સે પેશ આએ તુમ ઉસ સે સિલએ રેહ્મી સે પેશ આના, જો તુમ્હારે પાસ આએ ઉસ કી ઈઝ્ઝત કરના, જો બુરાઈ સે પેશ આએ ઉસે મુઆફ કર દેના, જો તુમ્હારી બુરાઈ બયાન કરે તુમ ઉસ કી ખૂબિયાં બયાન કરના ઔર ઉન મેં સે કોઈ વફાત પા જાએ તો ઉસ કે હુકૂક પૂરે પૂરે અદા કરના ઔર કિસી કો કોઈ ખુશી હાસિલ હો તો ઉસે મુબારક બાદ દેના, ઔર કોઈ મુસીબત પહોંચે તો ગમ ખ્વારી કરના ઔર અગર કિસી કો કોઈ આફત પહોંચે તો ઉસ સે હમદદી કરના, અગર કોઈ તુમ્હારે પાસ અપની હાજત લાએ તો ઉસ કી હાજત બરારી કરના, કોઈ ફરિયાદ કરે તો ફરિયાદ રસી કરના, કોઈ મદદ કે લિયે પુકારે તો હસ્બે ઈસ્તિતાઅત ઉસ કી મદદ કરના ઔર લોગોં કે સાથ ખૂબ મહબ્બત સે પેશ આના, સલામ કો આમ કરના અગર્યે ઘટિયા લોગોં કો કરના પડે. જબ તુમ્હારી લોગોં કે સાથ કોઈ મહફિલ કાઈમ હો જાએ યા તુમ કિસી મહફિલ મેં ઉન સે મિલો ઔર મસાઈલ મેં બહસ શુરૂઅ કર દેં ઔર ઉન કી રાય તુમ્હારે મૌકિફ કે ખિલાફ હો તો ઉન કે સામને અપના મૌકિફ ઝાહિર ન કરના, ફિર અગર તુમ સે ઉન મસાઈલ કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ કિયા જાએ તો પહલે લોગોં કો વોહ મસ્લક બતાના જિસે વોહ પહલે સે જાનતે હોં, ફિર કહના કે ઈસ મસ્અલે મેં દૂસરા કૌલ ભી હૈ ઔર

वोह येह है और उस की दलील येह है. पस अगर वोह तुम से उस का डल सुनेंगे तो वोह तुम्हारी कद्रो मन्जिलत जानेंगे.

﴿10﴾..... अपने पास डर आने जाने वाले को अेक अैसा मस्अला बता देना जिस में वोह गौरो झिंक करता रहे और लोगों को पेयीदा मसाँल में उलजाने के बज्जअे आसान आम इहम मसाँल बताना, उन से महब्बत से पेश आना और कभी कभी जुश तब्ई ली कर लिया करना, उन से बातचीत ली करते रहना इस से महब्बत ली बढेगी और इल्म के हुसूल पर इस्तिकामत ली रहेगी और कभी कभी उन्हें जाना ली खिला दिया करना और उन की ખताओं को नजर अन्दाज कर देना.

﴿11﴾..... लोगों की ज़रूरत ड़ाजत पूरी करते रहना, उन से नरमी भरतना और दर गुजर करना, किसी के लिये तंगदिली और बेजारी ज़ाहिर न करना, उन के साथ इस तरह धुल मिल जाना गोया तुम उन्ही में से हो और आम लोगों से अैसा मुआ-मला करना जैसा अपने लिये पसन्द करते हो और लोगों के लिये वोही चीज़ पसन्द करना ज़े अपने लिये करते हो, अपने नइस पर काबू पाने के लिये इसे खामियों से बयाना और इस के अहवाल की निगाह दाशत करते रहना, इतना व इसाद अंगेज़ी न करना, ज़े तुम से नाराज हो ज़अे तुम उस से बेजार न होना और ज़े तुम्हारी बात पूरी तवज्जुह से सुने तुम ली उस की बात गौर से सुनना.

﴿12﴾..... लोग तुम्हें जिस काम की तकलीफ़ न दें तुम ली उन्हें उस काम की तकलीफ़ न दो और वोह अपने लिये जिस डालत पर राजी हों तुम ली उन के लिये उस डालत पर राजी हो ज़ओ.

﴿13﴾..... लोगों के मु-तअद्लिक हुस्ने निय्यत को मुकदम रखना,

दुआअे सय्यिदुल ॑स्तिग्फार और उस की इजीलत :

(12)..... दुआअे सय्यिदुल ॑स्तिग्फार में मशगूल रहना और वोह येह है :

”اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَىٰ عَهْدِكَ

وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ أَبُوؤُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ

وَأَبُوؤُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ.“

या'नी अै अल्लाह ॑ ! तू ही मेरा रब है, तेरे सिवा कोई मा'बूद नहीं, तूने मुझे पैदा इरमाया और मैं तेरा बन्दा हूँ और जहां तक हो सका तेरे अहदो पैमान पर काईम हूँ, अपने गुनाहों के शर से तेरी पनाह मांगता हूँ, तेरी अता कर्दा ने'मतों का ईकरार करता हूँ और अपनी षताओं का अे'तिराइ करता हूँ. मेरी मगिइरत इरमा, गुनाहों को बपशने वाला तेरे सिवा कोई नहीं.

ईस की इजीलत येह है के जो शपस ॑ईन कलिमात को शाम के वक्त पढे इर उसी रात मर जाअे तो जन्नत में जाअेगा और सुबह को पढे इर उसी दिन मर जाअे तो जन्नत में दाखिल होगा.

(صحيح البخارى، كتاب الدعوات، باب مايقول اذا اصبح، الحديث ٦٣٢٣، ص ٥٣٢)

मुसीबत से बयने का वजीइा :

उअरते सय्यिदुना अबू दरदा ॑ رضي الله تعالى عنه से कहा गया :

”आप رضي الله تعالى عنه का घर जल गया है.” तो आप رضي الله تعالى عنه ने इरमाया : ”ईन कलिमात की ब-र-कत से नहीं जल सकता जो मैं ने

नबिय्ये मुकर्रम, नूरे मुजस्सम, रसूले अकरम, शह-शाहे बनी आदम ॑

(1)..... આ'માલ કા દારો મદાર નિયતોં પર હૈ ઓર હર એક કે લિયે વોહી હૈ જિસ કી ઉસ ને નિયત કી.

(صحيح البخارى، كتاب بدء الوحي، باب كيف كان بدء الوحي..... الخ،
الحديث ١، ص ١، دار السلام للنشر والتوزيع الرياض)

(2)..... ઈન્સાન કે ઈસ્લામ કી ખૂબી યેહ હૈ કે વોહ ફુઝૂલ બાતેં છોડ દે.

(جامع الترمذی، ابواب الزهد، باب من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه،
الحديث ٢٣١٧، ص ١٨٨٥، دار السلام للنشر والتوزيع الرياض)

(3)..... તુમ મેં સે કોઈ ઉસ વક્ત તક મોમિન નહીં હો સકતા જબ તક અપને ભાઈ કે લિયે વોહી ચીઝ પસન્દ ન કરે જો અપને લિયે કરતા હૈ.

(صحيح البخارى، كتاب الايمان، باب من الايمان ان يحب لاهيه ما يحب لنفسه، الحديث ١٣، ص ٣)

(4)..... બેશક હલાલ વાઝેહ હૈ ઓર હરામ ભી વાઝેહ હૈ ઓર ઈન દોનોં કે દરમિયાન મુશ્તબહ ચીઝેં હેં જિન કે મુ-તઅલ્લિક બહુત સે લોગ નહીં જાનતે. જો મુશ્તબહ ચીઝોં સે બચા ઉસ ને અપની ઈઝ્ઝત ઓર અપના દીન બચા લિયા ઓર જો મુશ્તબહ ચીઝોં મેં પડા વોહ હરામ મેં મુબ્તલા હુવા. વોહ ઉસ ચરવાહે કી માનિન્દ હૈ જો ચરાગાહ કે કરીબ અપના રેવડ ચરાતા હૈ, ઉસ કે ચરાગાહ મેં ચલે જાને કા અન્દેશા હૈ. સુન લો ! હર બાદશાહ કી ચરાગાહ હોતી હૈ ઓર અલ્લાહ કી ચરાગાહ ઉસ કી હરામ કદા અશ્યા હેં. ખબરદાર !

જિસ્મ મેં ગોશ્ત કા એક લોથડા હૈ, જબ વોહ સંવર જાએ તો સારા

જિસ્મ સંવર જાતા હૈ ઓર જબ વોહ ખરાબ હો જાએ તો સારા જિસ્મ ખરાબ હો જાતા હૈ ઓર વોહ (લોથડા) દિલ હૈ.”

(صحیح البخاری، کتاب الایمان، باب فضل من استبیراً لدينه، الحدیث ۵۲، ص ۶)

(5)..... મુસલ્માન વોહ હૈ જિસ કે હાથ ઓર ઝબાન સે દૂસરે મુસલ્માન મહફૂઝ રહે. (صحیح البخاری، کتاب الایمان، باب المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، الحدیث ۱، ص ۳)

﴿20﴾..... તન્દુરુસ્તી કી હાલત મેં ખોફ વ ઉમ્મીદ કે દરમિયાન રહના ઓર અલ્લાહ પર હુસ્ને ઝન રખતે હુએ મરના, ઓર કલ્બે સલીમ કે સાથ ઉમ્મીદે મગ્ફિરત કા ગ-લબા હો, બેશક અલ્લાહ બહુત બખ્શને વાલા મેહરબાન હૈ.

(4)....ગૂહ બિન અબી મરયમ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ કી ગસીહતે ઓહ્દએ કઝા કે મુ-તઅલ્લિક નસીહતે :

હઝરતે સય્યિદુના નૂહ બિન અબી મરયમ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ફરમાતે હૈ : “મેં હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ સે અહાદીસ કે મઆની પૂછા કરતા થા તો આપ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ અચ્છી તરહ ઉન કી વઝાહત ફરમા દેતે થે. ઇસી તરહ આપ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ સે પેચીદા મસાઈલ ભી દરયાફત કિયા કરતા થા

ઓર મેરે સુવાલાત આમ તૌર પર કઝા ઓર અહકામ કે મુ-તઅલ્લિક

डोते थे. एक दिन आप ﷺ ने ईशदिह फरमाया : “अै नूह ! तुम कजा का दरवाजा षट-षटाओगे”. युनान्चे, अपने शहर “मर्व” लौटने के यन्ट दिन भा'द कजा की जिम्मादारी मेरे कन्धों पर डाल दी गई. उस वक्त आप ﷺ हुआत थे. मैं ने षत के ङरीअे आप ﷺ को ईस भात से आगाह किया और (मजबूरन ओहदा कबूल करने का) उज़ूर ली लिषा जिस के जवाब में आप ﷺ ने मुजे षत लिषा, उस में फरमाया :

इमामे आ'उम ﷺ का मक्तूब

अबू हनीफ़ा ﷺ की तरफ़ से अबू ईस्मह

(رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ) के नाम :

﴿1﴾..... तुम्हारा षत मुजे मौसूल हुवा और उस में दर्ज तमाम भातों से आगाही हुई. (याद रषो !) तुम्हें अेक बहुत लारी जिम्मादारी सोंपी गई है जिस को पूरा करने से बडे बडे लोग आजिज आ जाते हैं. ईस वक्त तुम्हारी डालत अेक डूबते शप्स की मानिन्ट है, लिडाजा अपने नफ़स के लिये निकलने का रास्ता तलाश करो और तक्वा को अपने ऒपर लाजिम कर लो क्यूंके येह तमाम उमूर को दुरुस्त रषता और आषिरत में नजात पाने और हर मुसीबत से छुटकारा पाने का वसीला है और ईस के ङरीअे तुम अख्ठे अन्जाम को पा लोगे. अदलाह عَزَّ وَجَلَّ हमारे तमाम कामों का अन्जाम अख्ठे फरमाअे और हमें अपनी रिजा वाले कामों की तौफ़ीक अता फरमाअे. (आमीन)

बिल्ला शुभा वोह सुनने वाला, करीब है.

«2»..... એ અબૂ ઈસ્મહ ! યાદ રખો ! ફૈસલોં કે અબ્વાબ બહુત બડા આલિમ હી જાન સકતા હૈ જો ઈસ્મ કે ઉસૂલ યા'ની કુરઆનો હદીસ ઔર ફરામીને સહાબા عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان પર અચ્છી નઝર રખતા હો ઔર સાહિબે બસીરત (યા'ની સહીહ રાય વાલા) હોને કે સાથ સાથ ઈસ્લામી અહકામ નાફિઝ કરને કી કુદરત ભી રખતા હો. જબ તુમ્હેં કિસી મસ્અલે મેં ઈશકાલ પૈદા હો તો કુરઆનો સુન્નત ઔર ઈજમાઅ કી તરફ રુજૂઅ કરના અગર ઉસ કા હલ ઈન ઉસૂલ (યા'ની કિતાબ વ સુન્નત ઔર ઈજમાઅ) મેં વાઝેહ તૌર પર મિલ જાએ તો ઉસ પર અમલ કરના ઔર અગર સરા-હતન ન મિલે તો ઉસ કી નઝાઈર તલાશ કર કે ઉન પર ઉસૂલ સે ઈસ્તિદ્દલાલ કરના. ફિર ઉસ રાય પર અમલ કરના જો ઉસૂલ કે ઝિયાદા કરીબ ઔર ઉસ કે ઝિયાદા મુશાબેહ હો. ઔર ઉસ કે મુ-તઅલ્લિક અહલે ઈસ્મ ઔર સાહિબે બસીરત લોગોં સે મશ્વરા ભી કરતે રહના. إِنَّ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ઉન મેં ઐસે લોગ ભી હોંગે જો ફિક્હ મેં ઐસી સમઝ બૂઝ રખતે હોંગે જો તુમ નહીં રખતે.

«3»..... એ અબૂ ઈસ્મહ ! જબ દોનોં મુખાલિફ ફરીક (યા'ની મુદ્દઈ ઔર મુદ્દઆ અલૈહ) ફૈસલા કરાને તુમ્હારી અદાલત મેં હાઝિર હોં તો કમઝોર ઔર તાકત વર, શરીફ ઔર ઝલીલ કો અપની મજલિસ મેં બિઠાને, ઉન કી બાત સુનને ઔર ઉન સે બાતચીત કરને મેં યકસાં સુલૂક કરના ઔર તુમ્હારી તરફ સે કોઈ ઐસી બાત ન ઝાહિર હો કે શરીફ આદમી નાહક હોને કે બા વુજૂદ અપની શરાફત કે બલ બૂતે પર તુમ સે ઉમ્મીદ લગા બૈઠે ઔર ઝલીલ અપને ઘટિયા પન કી વજહ સે હક પર

﴿7﴾..... કિસી ગવાહ કો (કિસી દલીલ કી) તલ્કીન ન કરના, ન મજલિસે કઝા મેં કિસી કો કોઈ ઈશારા કરના ઓર ન હી કઝા કે ઉમૂર અપને કિસી કરાબત દાર કે સિપુદ કરના.

﴿8﴾..... કિસી કી દા'વત કબૂલ ન કરના વરના તુઝે તોહમત લગેગી.

﴿9﴾..... અદાલત મેં કિસી સે (ગૈર ઝરૂરી) બાતચીત ન કરના.

﴿10﴾..... ખૌફે ખુદા વન્દી عَزَّوَجَلَّ કો હર ચીઝ પર ફૌકિયત દેના કે યેહ બાત તુમ્હેં દુન્યા વ આખિરત કે મુઆ-મલાત મેં કાફી હોગી ઓર ઈસ કી બ-ર-કત સે ગલત ફૈસલા કરને સે સલામતી નસીબ હોગી. અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ હમેં ઓર તુમ્હેં પાકીઝા ઝિન્દગી ઓર આખિરત મેં બા ઈઝ્ઝત મકામ અતા ફરમાએ.

(امین بجاہ النبی الامین صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم)

(مناقبِ امامِ اعظم، الجزء الثانی، کتاب الامام الی ابی عصمة نوح بن ابیهریم رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ، ص ۱۱۰-۱۱۱)

अकाबिर तलामिजा को नसीहतें

હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ અબૂ યૂસુફુ عَلَيْهِ السَّلَامُ બયાન ફરમાતે હેં : “એક દિન બારિશ હો રહી થી, હમ સબ હઝરતે સય્યિદુના ઈમામે આ'ઝમ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى કે પાસ હાઝિર થે. હાઝિરીન

લેના જાઈઝ નહીં ઔર અગર તુમ મેં સે કિસી કો ઝરૂ-રતન કાઝી બનના પડે તો અપને ઔર લોગોં કે દરમિયાન હિજાબ (યા'ની રુકાવટેં) હાઈલ ન કરે. પાંચોં નમાઝેં જામેઅ મસ્જિદ મેં અદા કરે ઔર હર નમાઝ કે બા'દ યેહ એ'લાન કરે : “કિસી કો કોઈ હાજત હો તો મુઝ સે મુલાકાત કરે.” કાઝી કો યાહિયે કે નમાઝે ઈશા કે બા'દ ભી તીન મર્તબા યેહ સદા લગાએ ફિર અપને ઘર જાએ.

﴿3﴾..... અગર કોઈ કાઝી બીમારી કી વજહ સે અપની ઝિમ્માદારી પૂરી ન કર સકે તો હિસાબ લગા કર અપની તન-ખ્વાહ સે ઉતને દિન કી કટૌતી કરવાએ.

﴿4﴾..... અગર ઈમામ ને ખિયાનત કી યા ફૈસલા કરને મેં ઝુલ્મ વ ઝિયાદતી કા મુર-તકિબ હુવા તો ઉસ કી ઈમામત બાતિલ (યા'ની ખત્મ) હો જાએગી ઔર ઉસ કા ફૈસલા કરના જાઈઝ ન હોગા. ઔર અગર વોહ એ'લાનિયા ગુનાહ કા મુર-તકિબ હો તો ઉસ સે કરીબ તરીન કાઝી ઉસ પર હદ જારી કરે.

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ